किञ्चान्यत्र।
"अग्रे पृष्ठे वामभागे समीपे गर्भमन्दिरे।
अपहोमनमस्कारान् न कुर्य्यात् केशवालये॥"
अपि च।
"सकृद्भूमौ निपतितो न भक्तः प्रणमेन्नृसङ्घः।
उत्थायोत्थाय कर्त्तव्यं दण्डवत् प्रणिपातनम्॥
ततः प्रदक्षिणां कुर्य्यात् भक्त्या भगवतो हरेः।
नामानि कीर्त्तयन् भक्तौ ताञ्च साष्टाङ्गवन्दनाम्॥"
इति हरिभक्तिविलासे ८ विलासः॥ *॥
अन्यत् नमस्कारशब्दे प्रणामशब्दे च द्रष्टव्यम्॥
(विवविशेषः। यथा, ऋग्वेदे। ७। ५१। २।
"यद्विजामन् परुषि वन्दनं भुवत्॥"
असुरः। रक्षोविशेषः। इति ऋग्भाष्ये सायणः। ७। २१। ५॥)

वन्दनमाला, स्त्री, (वन्दनार्था माला यत्र सा।) तोरणम्। इति हलायुधः। २। १४६॥ (वन्दनार्था माला इति कर्म्मधारये।) रम्भास्तम्भचतुष्टयवेष्टिताम्रपत्ररचितमाला। यथा,
"कुर्य्याद्वन्दनमालां यो रम्भास्तम्भैः सुशोभनैः।
चूतवृक्षोद्भवैः पत्रैर्जागरे चक्रपाणिनः॥
युगानि पञ्चसंख्यानां स्वर्गे तस्योत्सवो भवेत्।
पूज्यते वासवाद्यैश्च क्रीड़ते चाप्सरोगणैः॥"
इति हरिभक्तिविलासे १३ विलासः॥

वन्दनमालिका, स्त्री, (वन्दनमाला + स्वार्थे कन्।) बहिर्द्वारोपरि शुभदा माला। यथा,—
"तोरणोर्द्धे तु मङ्गल्यं दामवन्दनमालिका॥"
इति हेमचन्द्रः। ४। ७४॥

वन्दना, स्त्री, (वन्द + "घट्टिवन्दिविदिभ्यश्चेति वाच्यम्।" ३। ३। १०७। इत्यस्य वार्त्तिकोक्त्या युच्। टाप्।) स्तुतिः। तत्पर्य्यायः। समीची २। इति त्रिकाण्डशेषः॥ होमभस्मना तिलकम्। यथा,—
"ऐशान्यामाहरेद्भस्म स्रुचा वाथ स्रुवेण वा।
वन्दनां कारयेत्तेन शिरःकण्ठांशकेषु च।
कश्यपस्येतिमन्त्रेण यथानुक्रमयोगतः॥"
इति तिथ्यादितत्त्वे वशिष्ठवचनम्॥

वन्दनी, स्त्री, (वन्द + ल्युट्। ङीप्।) नतिः। जीवातुः। वटी। याचनकर्म्म। इति मेदिनी। ने, ६७। क्वचित् पुस्तके वटीस्थाने कटी याचनकर्म्मस्थाने माचलकर्म्म इति च पाठः। तच्च तु पवर्गीयबकारादौ लिखितोऽयं शब्दः। किन्तु वदि ङ तुल्यभिवादयोरित्यस्मात् अनट्प्रत्ययनिष्पन्नत्वात् अन्तःस्थबकारादौ लिखितः॥

वन्दनीयः, त्रि, (वदि + अनीयर्।) स्तवनीयः। वन्द्यः। वन्दितव्यः। वदधातोरनीयप्रत्ययेन निष्पन्नः॥ (यथा, महाभारते। ७। ८०। ३०।
"ततः शुद्धाग्रमासाद्य जानुभ्यां भूतले स्थितः।
शिरसा वन्दनीयं तमभिवन्द्य जगत्पतिम्॥")

वन्दनीयः, पुं, (वन्द्यते मेघजार्थं स्तूयते इति। वदि + अनीयर्।) पीतभृङ्गराजः। इति राजनिर्घण्टः॥

वन्दनीया, स्त्री, (वदि + कर्म्मणि अनीयर्। टाप्।) गोरोचना। इति त्रिकाण्डशेषः॥ (विवृतिरस्या गोरोचनाशब्दे विज्ञेया॥)

वन्दा, स्त्री, (वन्दते अपरवृक्षमिति। वदि + अच्। टाप्।) वृक्षोपरिवृक्षः। बाँदु इति परगाछा। इति च भाषा। तत्पर्य्यायः। वृक्षादनी २ वृक्षरुहा ३ जीवन्तिका ४। इत्यमरः॥ वन्दाका ५ शेखरी ६ सेया ७ वन्दका ८। इति भरतधृतहड्डः॥ वन्दकः ९ नीलवल्ली १० इति रत्नमाला॥ वन्दाकी ११ परवासिका १२ इति शब्दरत्नावली॥ वशिनी १३ पुत्रिणी १४ वन्ध्या १५ परपुष्टा १६ पराश्रया १७। इति शब्दचन्द्रिका॥ लताविशेषः। भिन्तुकी। इति मेदिनी। दे, १०॥ अस्याः पर्य्यायान्तरं गुणाश्च वन्दाकशब्दे द्रष्टव्याः॥

वन्दाकः, पुं, वृक्षोपरिवृक्षः। बाँदा इति हिन्दी भाषा। तत्पर्य्यायः। पादपरुहा २ शिखरी ३ तरुरोहिणी ४ वृक्षादनी ५ वृक्षरुहा ६ कामवृक्षः ७ शेखरी ८ केशरूपा ९ तरुरुहा १० तरुस्था ११ गन्धमादनी १२ कामिनी १३ तरुसुक् १४ श्यामा १५ उपदी १६। अस्य गुणाः। तिक्तत्वम्। शिशिरत्वम्। कफपित्तश्रमापहत्वम्। वश्यादिसिद्धिदत्वम्। वृष्यत्वम्। कषायत्वम्। रसायनत्वञ्च। इति राजनिर्घण्टः॥ अपि च।
"वन्दाकः स्याद्धिमस्निग्धः कषायमधुरो रसे।
मङ्गल्यः कफवातास्रक्षयोन्मादविषापहः॥"
इति भावप्रकाशः॥

वन्दाका, स्त्री, वन्दा। इति भरतधृतहड्डः॥

वन्दाकी, स्त्री, वन्दा। इति शब्दरत्नावली॥

वन्दारुः, त्रि, (वन्दते स्तौति अभिवादयतीति। वन्द + "शृवन्दोरारुः।" ३। २। १७३। इति आरुः।) वन्दनशीलः। तत्पर्य्यायः। अभिवादकः २। इत्यमरः। ३। १। २८॥ अभिवादयिता ३। इति शब्दरत्नावली॥ (यथा, ऋग्वेदे। १। १४७। २।
"प्रीयति त्वो अगुत्वो गृणति वन्दारुस्तन्वं वन्दे अग्ने॥"
स्तोत्रे, स्त्री। इति ऋग्वेदभाष्ये सायणः। ४। ४३। १॥)

व(व)न्दिः, स्त्री, (वन्दते स्तौति वृषादिकं स्वमुक्त्यर्थमिति। वदि + "सर्व्वधातुभ्य इन्।" उणा० ४। ११७। इति इन्।) आलस्यमनुष्यगवादिः। कयेदी इति भाषा। तत्पर्य्यायः। प्रग्रहः २ उपग्रहः ३ वन्दी ४। इत्यमरभरतौ॥ वन्दिका ५। इति शब्दरत्नावली॥ सोपानकः। इत्युणादिकोषः॥ (स्नहः। यथा, भागवते। ६। १। २२।
"वन्द्यैः केतवैर्व्यौर्यैर्गर्हितां वृत्तिमाश्रितः॥"
पुं, स्तुतिपाठकः। यथा, हरिवंशे। ११२। ५०।
"स्तुतमागधवन्दीनामेकैकस्य सहस्रिकम्॥")

व(व)न्दिग्राहः, पुं, (वन्दिमिव गृहस्थं गृह्णातीति। ग्रह + णः।) अग्न्यायुधदेवतागारभेदकः। (डाकाइत इति भाषा॥) यथा,—
"वन्दिग्राहांस्तथा वाणिकुङ्करागाञ्चहारिणः।
असह्यघातिनश्चैव शूलानारोपयेन्नरान्॥
वन्दिग्राहादीन् बलावष्टम्भेन घातकांश्च नरान् शूलानारोपयेत्। अयञ्च वधप्रकारविशेषोपदेशः।
"अग्न्यागारायुधागारदेवतागारभेदकान्।
हस्त्यश्वरथहर्त्तॄंश्च हन्यादेवाविचारयन्॥"
इति मनुस्मरणात्। इति मिताक्षराव्यवहारकाण्डे दण्डप्रकरणम्॥

व(व)न्दिचौरः, पुं, (वन्दिमिव विधाय चौरः अपहारकः। गृहस्थं वन्दिमिव कृत्वा समस्तद्रव्याणामपहारकत्वादस्य तथात्वम्।) वन्दिग्राहः। तत्पर्य्यायः। माचलः २। इति हारावली। १४५॥ वन्दीकारः ३। इति त्रिकाण्डशेषः॥

व(व)न्दिपाठः, पुं, (वदि + भावे इन्। वन्दिः स्तुतिस्तस्याः पाठो यत्र।) स्तुतिग्रन्थः। तत्पर्य्यायः। भोगावली २। इति त्रिकाण्डशेषः॥

व(व)न्दी, स्त्री, (वन्दि + "कृदिकारादक्तिनः।" इति ङीष्।) वन्दिः। इत्यमरटीकायां भरतः॥ (यथा, कुमारे। २। ५२।
"गोप्तारं सुरसैन्यानां यं पुरस्कृत्य गोत्रभित्।
प्रत्यानेष्यति शत्रुभ्यो वन्दीभिव जयश्रियम्॥")

व(व)न्दी [न्], पुं, (वन्दते स्तौति वृषादीन्निति। वदि स्तुतौ + णिनिः।) राजादेर्यशःपाठी वीर्य्यादिस्तुतिकारकः। तत्पर्य्यायः। स्तुतिपाठकः २। इत्यमरः॥ मागधः ३ मगधः ४। इत्यन्ये। इति तट्टीकायां भरतः॥ (यथा, रघुः। ४। ६।
"परिकल्पितसान्निध्या काले काले च वन्दिभिः।
स्तुत्यं स्तुतिभिरर्थ्याभिरुपतस्थे सरस्वती॥")
अस्योत्पत्तिर्यथा,—
"क्षत्रियादिप्रकन्यायां सूतो भवति जातितः।
वैश्यान्मागधवैदेहौ राजविप्राङ्गनासुतौ॥"
इति मानवे १० अध्यायः॥
श्राद्धोत्तरमस्मै शक्तितो दानस्याकरणे निन्दा यथा,—
"वन्दिभ्यश्चैवमर्थिभ्योऽनार्थिभ्यश्चान्नमर्थिनः।
यदि तत्र न दद्यात्तु विफलं शक्तितो भवेत्॥"
वन्दिनो वीर्य्यस्तोतारः। अर्थिनः सन् यदि एभ्योऽन्नं न दद्यात् श्राद्धं विफलं भवेदित्यर्थः।
"सूताः पौराणिकाः प्रोक्ता मागधा वंशशंसकाः।
वन्दिनस्त्वमलप्रज्ञाः प्रस्तावसदृशोक्तयः॥"
इत्युक्तेः। इत्यस्य श्राद्धोत्तरदाननिषेधात् श्राद्धे वन्दिप्रभृतिभ्यो दानाकरणे निन्दाश्रवणाच्च श्राद्धात् पूर्व्वं तदर्थं भोज्यादिकं उत्सृजेत्। इति श्राद्धतत्त्वम्॥ (भृत्यः। यथा, भागवते। ११। ४। १५।
"ओमित्यादेशमादाय नत्वा तं सुरवन्दिनः।